

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ АКТИВІЗАЦІЇ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Савицький Е. Е.^{1,2}, к.е.н., заст. зав. відділом, доцент кафедри,
<https://orcid.org/0000-0002-1937-5828>

¹ Інститут продовольчих ресурсів НААН, м. Київ, Україна;

² Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана,
м. Київ, Україна

<https://doi.org/10.31073/foodresources2020-15-28>

***Предметом дослідження** є фінансові інструменти активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості України. **Метою** роботи є визначення фінансових інструментів, що можуть бути спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості. **Методи.** У роботі застосовано методи системного узагальнення та наукового пізнання, діалектичний, абстрактно-логічний, аналізу і синтезу, порівнянь, статистичного аналізу. **Результати.** Стаття присвячена аналізу чинної організації і взаємодії держави, бізнесу та науки в контексті активізації процесів інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості, а також обґрунтуванню наявних проблем інвестиційного забезпечення інноваційного розвитку. Обґрунтовано пропозиції щодо організації взаємодії структур влади, бізнесу та науки, спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості. Запропоновано інструменти бюджетного і позабюджетного фінансування інноваційної діяльності підприємств харчової промисловості, зокрема: постійний моніторинг запитів бізнесу на інноваційне вирішення наявних проблем; започаткування стартапів зі створення елементів інноваційної інфраструктури та їх поширення на всі регіони України; сприяння поінформованості науковців та підприємців про різні етапи та учасників інноваційного процесу. **Сфера застосування результатів дослідження.** Отримані результати можуть бути використані у подальших наукових дослідженнях при обґрунтуванні ефективних форм взаємодії влади, бізнесу та науки, розширенні горизонтів їхнього впливу на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості, при розробці рекомендацій для державних, регіональних та місцевих органів влади, підприємств харчової промисловості.*

***Ключові слова:** харчова промисловість, інноваційно-інвестиційна діяльність, розвиток економіки, фінансування інновацій, стартапи, технопарки, комерціалізація інновацій*

FINANCIAL INSTRUMENTS FOR ACTIVATION OF INNOVATION
AND INVESTMENT ACTIVITY OF FOOD INDUSTRY ENTERPRISES

*Eduard Savytskyi, PhD, Deputy Head of Department, Ass. Prof.,
<https://orcid.org/0000-0002-1937-5828>*

¹Institute of Food Resources of the NAAS, Kyiv, Ukraine;

² Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman, Kyiv, Ukraine

<https://doi.org/10.31073/foodresources2020-15-28>

The subjects of the research are financial instruments to intensify the innovation and investment activities of food industry enterprises in Ukraine. *The purpose of the article* is to identify financial instruments that can be aimed at intensifying innovation and investment activities of the food industry enterprises. *Methods.* The methods of system generalization and scientific cognition, dialectical, abstract-logical, analysis and synthesis, comparisons, statistical analysis are applied in the article. *Results.* The article is devoted to the analysis of the current organization and interaction of the state, business and science in the context of intensification of processes of innovation and investment activity of food industry enterprises, as well as substantiation of existing problems of investment support of innovative development. The proposals on the organization of interaction of power structures, business and science, aimed at intensifying the innovation and investment activities of food industry enterprises are substantiated. The tools of budgetary and extra-budgetary financing of innovative activity of food industry enterprises are offered, in particular: constant monitoring of business inquiries for innovative solution of existing problems; launching startups to create elements of innovation infrastructure and their distribution to all regions of Ukraine; promoting awareness of scientists and entrepreneurs about the various stages and participants in the innovation process. *Scope of research results.* The obtained results can be used in further research to substantiate effective forms of interaction between the state, business and science, expanding the horizons of their impact on the development of innovation and investment activities of food industry, in developing recommendations for state, regional and local authorities, food industry enterprises.

Key words: food industry, innovation and investment activity, economic development, financing of innovations, startups, technology parks, commercialization of innovations

Постановка проблеми. У сучасних українських економічних реаліях далеко не всі підприємства здійснюють інноваційно-інвестиційну діяльність. Така ситуація породжена складністю сприйняття і практичного переходу на інноваційну систему господарювання власне самих підприємств, відсутністю їхньої підтримки з боку держави, незацікавленістю інвесторів та віддаленістю науки від реального сектору виробництва. Очевидним є те, що на розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності впливає загальний стан економіки і матеріального виробництва в країні.

Як показують сучасні наукові дослідження і публікації, ресурсний потенціал інноваційної діяльності за останні роки мав тенденцію до абсолютного кількісного скорочення та погіршення якості, що обумовлено відсутністю необхідних коштів. У даний час інновації стають основним засобом збільшення прибутку суб'єктів господарювання внаслідок кращого задоволення ринкового попиту, зниження виробничих витрат у порівнянні з конкурентами. З огляду на складність поставлених завдань, виникає необхідність державного стимулювання інноваційної діяльності як на підприємствах, так і в наукових організаціях. Наразі ж на підприємствах харчової промисловості більшу частку вкладених інвестицій в інновації становлять власні кошти, в тому числі амортизаційні відрахування. Тому проблема активізації інноваційно-інвестиційної діяльності усіх учасників продовольчої сфери є надзвичайно актуальною, оскільки від її вирішення залежить результативність підприємств і країни в цілому, що у свою чергу,

дозволить збільшити випуск продовольчих товарів високої якості, різноманітного асортименту, а також сприятиме розвитку харчової промисловості.

Результати вивчення світового досвіду засвідчують, що більшість інституційних механізмів та інструментів стимулювання інноваційної діяльності в трансформаційних економічних системах ще не знайшли свого застосування [1]. Упродовж останніх років у світовій науці зростає кількість теоретичних досліджень, присвячених розгляду питань інноваційного розвитку, активізації інноваційних процесів на різних рівнях, пошуку нових дієвих форм і методів організації та взаємодії держави, бізнесу та науки, розробляються нові моделі інноваційних процесів, елементи методології, засоби державного регулювання інноваційного розвитку. Серед вітчизняних науковців, які ведуть наукові пошуки у цьому напрямі, слід згадати О. Амошу, П. Бубенка, О. Власенко, В. Геєця, В. Гусєва, О. Дація, В. Ільчука, О. Коваленко, М. Сичевського, В. Чабана, Н. Чуприну, С. Шкарлета.

Вчені наголошують, що в цілому для України практична реалізація курсу на широке використання інновацій залишається одним з найважливіших завдань. Під впливом економіко-технологічних зрушень, які відбуваються в останні роки європейського курсу розвитку нашої країни, багато процесів проходить в основному стихійно, головні механізми зростання інноваційно-інвестиційної діяльності продовжують концентруватись в групі галузей, чия конкурентоспроможність переважно залежить від використання екстенсивних факторів виробництва, вимагає відносно невисокого рівня інноваційної активності та ґрунтується на експорті сировини і продукції низького ступеня переробки. Збільшення частки виробництв з високим рівнем доданої вартості, формування конкурентоспроможні інноваційно орієнтованих підприємств, чия продукція буде конкурентоспроможною як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках можливе лише шляхом інноваційного розвитку. Тільки забезпечивши вирішення цього завдання, можливо буде реально продовжити рух до Європейського економічного простору, диверсифікувати економіку та створити передумови для її стійкого зростання. Особливу роль у вирішенні цього завдання повинні зіграти розробка і реалізація ефективної державної інноваційно-інвестиційної політики, найважливішим елементом якої має стати взаємодія держави, бізнесу та науки, спрямована на формування відповідного інституційного середовища, що включає різні інструменти та механізми, орієнтовані на стимулювання інноваційної модернізації харчової промисловості. Разом з тим, сучасні дослідження потребують розширення в напрямі обґрунтування взаємозв'язків між усіма учасниками інноваційного процесу.

Виходячи із зазначеної актуальності та гостроти проблеми як на макrorівні, так і на мікрорівні, наше дослідження ставить за мету визначення фінансових інструментів, що можуть бути спрямовані на активізацію інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості України, а також обґрунтування наявних проблем на шляху активізації інноваційно-інвестиційних перетворень і розробку рекомендацій щодо напрямів інноваційного розвитку.

Матеріали та методи. Результати дослідження ґрунтуються на використанні методів діалектичного пізнання економічних явищ, системного узагальнення, аналізу і синтезу, порівнянь, статистичного аналізу, абстрактно-логічного методу, фундаментальних положеннях економічної теорії, теоретичних та методологічних розробках вітчизняних і закордонних учених-економістів з питань теорії інновацій, інвестицій, форм і методів організації і взаємодії держави, бізнесу та науки.

Правову основу дослідження склали Закони України, нормативні документи, що регламентують інноваційно-інвестиційну діяльність підприємств. Джерелом аналітичної інформації є офіційні статистичні дані Державної служби статистики України, інформаційно-аналітичні звіти підприємств, науково-методичні публікації.

Результати та обговорення. Систему активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на рівні підприємства доцільно розглядати як упорядковану систему впливу на інноваційно-інвестиційні процеси, що відбуваються на підприємстві, на основі сукупності

регламентуючих форм і методів, які забезпечують досягнення прогнозованих результатів розвитку підприємства.

В Україні співпраця підприємств харчової промисловості у виробничій та інноваційній сфері перебуває на низькому рівні. Негативною тенденцією у сучасних реаліях української економіки є недостатня кількість підприємств, які здійснюють інноваційно-інвестиційну діяльність. Така ситуація спричинена складністю сприйняття і відсутністю фінансування для практичного переходу багатьох підприємств на інноваційну систему господарювання. Крім того, на заваді активізації інноваційно-інвестиційної діяльності в харчовій промисловості стає загальний стан економіки.

Останнім часом економічний розвиток розвинених країн відбувається завдяки концепції смарт-спеціалізації, що дозволяє реалізовувати, заснований на специфічних конкурентних перевагах, їх унікальний потенціал економічного розвитку. Важливою складовою концепції смарт-спеціалізації є концепція кластерного розвитку, фокусом якої є створення кластерів світового рівня з активним залученням малих та середніх підприємств [2].

Кроки України у напрямі впровадження цих концепцій у державну економічну політику включають інтеграцію їхніх принципів до стратегічних документів – Концепції розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки, Стратегії розвитку промислового комплексу України до 2025 року, Стратегічного плану діяльності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на 2020-2024 роки, Плану пріоритетних дій Уряду на 2020 рік; входження окремих регіонів України до Платформи смарт-спеціалізації ЄС; реалізацію у регіонах пілотних проєктів смарт-спеціалізації промисловості та багато інших програм і концепцій.

Зрозуміло, що подальша розбудова в Україні інноваційно-орієнтованих виробництв у всіх галузях економіки вимагає низки об'єднаних взаємозалежних заходів державної політики, бізнесу та науки, спрямованих на розвиток крос-секторальних зв'язків з акцентом на активізацію та реалізацію потенціалу науково-освітнього сектора та підприємництва, інтеграції до глобальних ланцюгів виробництва. Першочерговими завданнями мають стати закладення на національному та регіональному рівнях інституційних засад підтримки процесів активізації та розвитку потенціалу науково-освітнього та підприємницького секторів, а також внесення відповідних змін до існуючого законодавства. Ці заходи мають доповнюватися інтеграцією до європейських структур, проєктами та програмами з формування в економіці спільних інноваційних програм за участю стейкхолдерів, а також підкріплюватися впровадженням ефективних механізмів фінансової підтримки.

За даними «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2019» Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ), Україна посіла 85 місце серед 141 досліджуваної країни (набравши 57 балів із 100 можливих), опустившись на 2 позиції у порівнянні з 2018 роком [3]. Згідно зі щорічним звітом ВЕФ, основний регрес зафіксовано у сфері фінансових систем, в якій рейтинг України опустився на 19 позицій – до 136-го місця, й у сфері охорони здоров'я – на 9 позицій, до 101-го місця. Також дещо погіршилися показники впровадження інформаційно-комунікаційних технологій – із 77-го на 78-ме місце, макроекономічної стабільності – з 131-го на 133-тє місце та інноваційних можливостей – з 58-го на 60-те місце, що мають ключову роль для здійснення інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств.

Попри велику кількість вчених та практиків, а також значну частку людей, які мають вищу освіту, Україна має досить посередній рейтинг за підіндексом «Інновації» та низькі значення показників «Державні закупівлі новітніх технологій і продукції», «Взаємозв'язки університетів з промисловістю у сфері досліджень і розробок (ДіР)», «Технологічна готовність». Тут найбільш проблемним показником залишаються «Іноземні інвестиції та трансфер технологій».

Згідно з доповіддю «Глобальний індекс інновацій 2018», у 2018 році Україна піднялася в рейтингу ще на 7 позицій і посіла 43 місце, випередивши Таїланд та опинившись позаду Хорватії і Греції, а в групі за рівнем доходів “нижче середнього” посіла 1 місце, обійшовши В’єтнам [4].

Очевидно, що основою для розвитку української інноваційної конкурентоспроможності є людський капітал, дослідження і знання. Їх ефективна реалізація і є головною конкурентною перевагою. Однак у порівнянні з 2017 роком за підіндексом “Людський капітал і дослідження”, Україна втратила 2 позиції, перемістившись з 41-го на 43-тє місце. Це відбулося внаслідок скорочення витрат на освіту у відсотках до валового внутрішнього продукту (ВВП) (22 місце – 2017 р., 26 місце – 2018 р.) та витрат на ДіР у відсотках до ВВП (54 місце – 2017 р., 62 місце – 2018 р.) [4].

Крім Глобального інноваційного індексу у доповіді визначається рейтинг країн за Індексом інноваційної ефективності. Індекс інноваційної ефективності характеризує створення сприятливих умов для інноваційної результативності. За цим показником у 2018 р. Україна на 5 місці, що на 6 позицій вище, ніж у 2017 р. Це свідчить про зростання ефективності інноваційної діяльності в країні [5].

Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2019 році, Україна посіла 53-є місце в рейтингу із загальним балом 48,09. Роком раніше наша країна займала 46-у сходинку рейтингу. Таке падіння зумовлено послабленням позиції України за 6-ма із семи складових даного індексу [6].

Інноваційне табло ЄС, яке включає дані щодо країн європейської спільноти, країн-кандидатів на вступ в ЄС та деяких інших країн, віднесло Україну до групи “Повільні інноватори” (це всі країни, результативність яких знаходиться в межах 50-90% від середнього показника результативності по ЄС у 2017 році). Позиції України проти середньоєвропейського рівня знизилися, наша держава тут на рівні європейських аутсайдерів з інновацій. Зауважимо також, що значення сукупного індексу для України у 2017 р. становило 27,8% (у 2016 р. – 28,9%), що свідчить про падіння на 1,1% у порівнянні з 2016 р. Відповідно до методики Україна відстає за всіма показниками, окрім показників людські ресурси (110,3%) та вплив зайнятості (77,5%). Найслабші сторони – зв’язки та підприємництво (9,5%), інноваційне середовище (4,1% – 2017 р.) [7, 8].

Таким чином, найбільш проблемними питаннями готовності виробничого сектору України до майбутнього з точки зору інновацій і технологій є: низький рівень розвитку кластерів; державні організації та установи не зацікавлені у закупівлі нової технологічної продукції або ж не мають достатнього фінансування для цього; частка підприємств, які готові сприймати і впроваджувати інновації у свій виробничий процес залишається незначною. Поряд з цим, потребує вирішення проблема низького рівня залучення прямих іноземних інвестицій та трансферу технологій (Україна на 95 місці) [9].

В Україні відбувається поступове зниження інноваційної активності. Так, за даними Державної служби статистики України, у 2019 р. ДіР в Україні здійснювали 950 організацій, більшість з яких, як і в минулі роки, відносяться до державного та підприємницького секторів діяльності (43,1% та 42,9% відповідно). Однак у порівнянні з 2018 р. зросла кількість організацій підприємницького сектору (на 16,2%) та відбулося зменшення рівня організаційного забезпечення державного сектору (на 10,5%) і сектору вищої освіти (на 6,3%) [10]. Кількість дослідників має тенденцію до скорочення, зокрема у 2019 р. частка виконавців ДіР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення України становила 0,48% (у 2018 р. – 0,54%), у тому числі дослідників – 0,31% (у 2018 р. – 0,35%) [10].

Що стосується фінансування ДіР в Україні, обсяг витрат на виконання за рахунок усіх джерел у 2019 р. становив 17254,6 млн грн, у тому числі коштом державного бюджету – 6603,9 млн грн або 38,3%. У структурі коштів вітчизняних замовників найбільшу частку становили кошти організацій підприємницького сектору [10].

Лише 0,21% видатків загального фонду бюджетного фінансування на фундаментальні наукові дослідження у 2019 р. припадає на фінансування галузевого сектору, що є вкрай низьким показником. У розрізі секторів науки найбільшу частку видатків загального фонду у структурі фінансування прикладних ДіР мав академічний сектор, а галузевий сектор – 24,8% [10].

Отже, першочергове завдання активізації інноваційно-інвестиційного потенціалу має стати рушієм економічного зростання та сприяти розвитку усіх сфер економіки, у тому числі харчової промисловості. Україна має низку конкурентних переваг, які дають можливість їй потенційно виробляти інновації, передусім науково-технічного характеру. Статистичні дані і рейтингові оцінки України показують, що основою української інноваційної конкурентоспроможності має стати людський капітал, а також знання й результати наукових досліджень. Питання в тому, як найефективніше їх реалізувати у харчовій промисловості з можливістю виходу на світові ринки.

Вважаємо, що активізація та стимулювання процесів інноваційно-інвестиційної діяльності складається з трьох основних напрямків: 1) державна підтримка інноваційної діяльності; 2) позабюджетне фінансування; 3) мотивація всіх учасників інноваційної діяльності.

Важелі держави щодо інновацій можна поділити на дві основні групи: прямі і непрямі. Пряме державне регулювання здійснюється переважно у двох формах: адміністративно-відомчій і програмно-цільовій.

Методи адміністративно-відомчої форми включають: 1) дотаційне фінансування; 2) створення спеціальних організацій в рамках апарату виконавчої влади; 3) сприяння в обміні науковим і технічним персоналом між університетами, промисловістю і державними лабораторіями; 4) заохочення приватних осіб і корпорацій, які справляють позитивний внесок у розвиток науки і техніки.

Методи програмно-цільової форми державного регулювання інвестиційно-інноваційної діяльності – це конкретне фінансування підприємств харчової промисловості державними цільовими програмами підтримки нововведень. Існують основні напрямки інноваційної діяльності, за якими здійснюється цільове фінансування: проведення фундаментальних, пошукових, технологічних та інших науково-дослідних робіт, підтримка науково-дослідної бази, оновлення основних виробничих фондів, інформаційне забезпечення, підготовка та перепідготовка висококваліфікованих кадрів.

Особливе місце в системі прямих заходів впливу держави на інноваційний бізнес у сфері харчової промисловості займає стимулювання розвитку структур технопарків. Їх головне завдання – надання різноманітних послуг і створення найбільш сприятливих умов для інноваційних підприємств (що сприяє залученню коштів та більш ефективному їх використанню), стимулювання розвитку екологічних підприємств, прискорення інноваційного процесу, практичної реалізації перспективних наукових ідей і винаходів.

Непряме регулювання інноваційно-інвестиційної діяльності здійснюється у формі створення державою сприятливих умов для інноваційної діяльності, зокрема: 1) лібералізація податкового та амортизаційного законодавства; 2) розробка і впровадження відповідних законодавчих норм; 3) створення соціальної інфраструктури.

В Україні ще не склалася комплексна і ефективна система оподаткування наукових установ, хоча податкове законодавство передбачає деякі пільги, націлені на стимулювання інноваційної діяльності. Чинні податкові пільги не стільки стимулюють вкладення коштів в наукові дослідження, скільки цілеспрямовано компенсують недоліки податкової системи, усувають її суперечності, полегшують тяжкий фінансовий стан. Ця принципова відмінність проявляється і в тому, що науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) у харчовій промисловості виконуються за рахунок прибутку, в той час як в більшості розвинених країн витрати компаній на ДіР, що проводяться власними силами, як правило, прирівнюються до витрат виробництва.

Розвиток інноваційної діяльності, як на рівні окремого підприємства харчової

промисловості, так і інтегрованих структур та держави в цілому, передбачає створення обґрунтованої системи фінансування. Основними формами цього напрямку стимулювання інноваційної діяльності є: 1) власні кошти підприємств; 2) кошти позабюджетних фондів; 3) кошти, отримані на фінансовому ринку; 4) засоби, що надходять в порядку перерозподілу.

В даний час для підприємств харчової та переробної промисловості найбільшу питому вагу інвестицій в інноваційну діяльність мають власні джерела фінансування – близько 70% [4]. Структура власних коштів підприємств харчової промисловості складається з: прибутку від реалізації товарної продукції; прибутку від виконаних науково-дослідних робіт; прибутку від фінансових операцій; амортизаційних відрахувань; виручки від реалізації майна, що вибуло; стійких пасивів; цільових надходжень.

Нині приблизно половина підприємств харчової промисловості нерентабельна і функціонує на застарілому обладнанні, тому роль прибутку у фінансуванні інноваційної діяльності значно скоротилася. Але у випадку, коли держава не може оперативного вплинути на ефективність роботи приватних підприємств, щодо амортизаційної політики ситуація принципово інша.

Балансова оцінка вартості в переважній більшості морально застарілих зношених основних фондів в сучасних українських умовах не відображає їх відновлювальну вартість. Методи, що застосовуються при оцінці основних фондів, призводять до завищення їх вартості в харчовій промисловості. Це призводить до завищення податку на майно, збільшення собівартості і зростання цін на кінцеву продукцію, неможливості списання устаткування, що вибуло. В цьому випадку вважаємо доречним введення спеціальних амортизаційних рахунків і контролю за їх використанням з можливим нарахуванням санкцій на адресу підприємства і банку, який здійснив нецільове перерахування таких коштів.

Відомо, що за своєю суттю амортизація є частиною вартості основних засобів, що використовуються у виробництві, тому раціональним є розширення законодавства про власність на амортизаційний фонд, щоб розділити право власності і управління ним. Використання всього обсягу амортизаційних відрахувань на капіталовкладення дозволило б істотно збільшити інвестиції в інноваційну діяльність.

З метою забезпечення фінансування галузевих науково-технічних проблем, а також заходів з освоєння нових видів продукції харчової промисловості, можна рекомендувати створення позабюджетних фондів фінансування НДДКР і підтримки інновацій, елементами яких можуть стати: засоби центральних позабюджетних фондів; засоби регіональних позабюджетних фондів; засоби муніципальних позабюджетних фондів.

Вважаємо, що позабюджетні фонди можуть утворюватися за участі таких суб'єктів: 1) Міністерства освіти і науки України; 2) галузевих міністерств і відомств (позабюджетні фонди відповідних міністерств); 3) інших органів виконавчої влади.

Відповідно такі позабюджетні фонди будуть формуватися коштом добровільних відрахувань підприємств і організацій незалежно від форм власності в розмірі, що буде встановлений у відсотках від вартості реалізованої продукції. Далі суму відрахувань коштів у позабюджетні фонди підприємств включають до собівартості продукції. В даний час такі фонди фінансування НДДКР і підтримки інновацій в Україні не існують. Разом з тим поступово налагоджується система регіонального фінансування інновацій.

Також, позабюджетні фонди можуть виступати як один з розпорядників фінансових ресурсів при консолідованому фінансуванні інноваційно-інвестиційних проектів, якщо мають профіцит власного бюджету. Доцільно часткове фінансування інноваційних проектів, впровадження яких призведе до відповідних соціальних наслідків. Економічними наслідками впровадженнями інноваційних проектів можуть бути: 1) збільшення надходжень до державного та місцевих бюджетів; 2) збільшення надходжень до позабюджетних фондів; 3) зниження витрат фонду сприяння зайнятості; 4) зниження витрат, пов'язаних з тимчасовою непрацездатністю.

Головна мета створення в Україні позабюджетних фондів фінансування харчової промисловості – це акумулювання фінансових ресурсів для фінансування інноваційних технологій, що розроблені науковими установами. Напрями використання фінансових ресурсів таких фондів можливі в межах бюджетних програм, відповідно до кошторисів, затверджених Міністром освіти і науки України за погодженням з Міністерством фінансів. Інноваційні проекти підприємств харчової промисловості, які при впровадженні мають екологічний ефект, гарантують безпечність та високу якість продукції можуть фінансуватися з позабюджетних фондів, затверджених регіональними або навіть державними програмами, які спрямовані на дотримання європейських стандартів якості.

В Україні наразі існує схвалена Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року (далі – Стратегія). Відповідно до Стратегії, Міністерству освіти і науки разом з іншими зацікавленими центральними органами виконавчої влади необхідно було розробити проект плану заходів на 2019-2021 роки, а починаючи з 2022 року розробляти та подавати на розгляд Кабінету Міністрів України проекти трирічних планів заходів з реалізації Стратегії [11].

У Стратегії визначені основні бар'єри розвитку інновацій в Україні, а саме: недосконалість інституцій, зокрема політичного, регуляторного та бізнес-середовища; слабо розвинута інфраструктура, у тому числі інноваційна, оскільки залишаються на низькому рівні показники валового нагромадження капіталу у відсотках до ВВП, показники екологічної стійкості, доступності та якісної роботи електронного Уряду (використання інформаційних та комунікаційних технологій у поєднанні з організаційними змінами та застосуванням нових навичок у державному управлінні для впровадження державних послуг та демократичних процесів) [11].

Сталий розвиток держави передбачає забезпечення сприятливих умов для утворення та функціонування інноваційно активних підприємств, розвитку національної інноваційної екосистеми, залучення вітчизняних та іноземних інвесторів. Запропонований у цій Стратегії функціональний підхід спрямований на розв'язання проблем, які гальмують інноваційний розвиток будь-якої сфери економіки.

Наступною важливою формою позабюджетного фінансування є кошти, отримані на фінансовому ринку. До них відносяться: продаж власних акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кредитні інвестиції; фінансовий лізинг; спонсорські кошти; приватні накопичення фізичних осіб.

У разі необхідності фінансування перспективних інноваційних проектів підприємство може вдаватися до додаткової емісії цінних паперів. Природно, що цей шлях доступний лише підприємствам, які організовані у формі акціонерних товариств. Важливо при цьому, щоб кошти, отримані під час розміщення акцій, використовувалися ефективно і дозволили підприємству після закінчення емісії збільшити віддачу на капітал і розмір дивідендів на одну акцію.

Одне з головних місць у фінансовому забезпеченні інноваційної діяльності підприємства відводиться комерційним кредитам. Як правило, комерційний банк кредитує тільки такі заходи, які мають реальні терміни окупності та при наявності джерел повернення кредиту забезпечують окупність вкладень у коротші терміни, ніж середньогалузеві. Українська практика показує, що банківський кредит на відміну від бюджетного фінансування дозволяє підвищити ефективність інноваційних заходів і може виявитися більш прийнятним і зручним методом мобілізації грошових коштів на тривалі терміни, ніж випуск акцій або розміщення облігаційних позик.

В разі, коли вирішується завдання швидкого промислового освоєння інноваційних проектів, які потребують придбання інноваційного обладнання, техніки, енергетичних установок, транспортних засобів, застосовується фінансовий лізинг. Головна перевага лізингу полягає в тому, що з метою реалізації рентабельного проекту підприємець має можливість отримати обладнання та розпочати нове виробництво без великих

одноразових витрат. Саме це особливо актуально в умовах обмеженості коштів підприємств харчової промисловості.

Ще однією формою позабюджетного фінансування є кошти, отримані в порядку перерозподілу. Її елементами є: страхове відшкодування за настання ризиків; кошти, що надійшли від концернів, асоціацій та регіональних структур; засоби, що формуються на пайових засадах; дивіденди і відсотки з цінних паперів інших емітентів.

Найважливішим методом зниження ризиків інноваційної діяльності є їх страхування, тому спеціальний страховий фонд є одним з джерел її позабюджетного фінансування. З метою стимулювання приватних інвестицій в інноваційну діяльність, у тому числі в харчовій промисловості, потрібно вживати конкретні заходи. До їх числа можна віднести, зокрема, страхування некомерційних ризиків під заставу майна суб'єктів галузі.

В якості застави найчастіше використовуються пакети акцій підприємств, що перебувають у власності суб'єктів галузі, права на розробку природних ресурсів, муніципальні житлові будинки, векселі підприємств регіону. В сусідніх країнах набула поширення практика пайової участі регіональних бюджетів у фінансуванні інноваційних проєктів як форма гарантій приватним інвесторам, які беруть участь в їх фінансуванні.

Активізація і розвиток інноваційно-інвестиційної діяльності, як вже було визначено, залежить від багатьох чинників, серед яких слід виділити кількість і науковий рівень працівників, що зайняті в галузях харчової промисловості. Становлення інноваційного підприємництва в цій галузі залежить від рівня освіти працездатного населення, підготовки наукових кадрів, готових не тільки запропонувати інноваційні ідеї, а й реалізувати їх на практиці.

Висновки. З метою покращення організації і взаємодії держави, бізнесу та науки в контексті активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості, необхідно взаємовигідне налагодження зв'язків українських інноваторів в харчовій промисловості з усіма стейкхолдерами (представниками бізнесу та держави), потенційно зацікавленими у комерціалізації їхніх інновацій і розширенні ринків збуту.

Равданнями для активізації інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств харчової промисловості є запровадження інструментів бюджетного і позабюджетного фінансування, постійний моніторинг запитів бізнесу на інноваційні розв'язання наявних проблем, започаткування стартапів зі створення елементів інноваційної інфраструктури та їх поширення на всі регіони України, сприяння поінформованості науковців та підприємців про етапи та учасників інноваційного процесу.

Здійснення перерахованих вище заходів з активізації інноваційно-інвестиційної діяльності на основі розглянутих пропозицій дозволить збільшити випуск продовольчих товарів високої якості і різноманітного асортименту з використанням інноваційних технологій виробництва та залученням в галузь потенційних інвесторів, що, у свою чергу, значно підвищить доходи підприємств харчової промисловості і держави в цілому.

Перспективи подальших досліджень пов'язуємо із виявленням відображення проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку в законодавстві та діючих заходах державного регулювання, а також аналізом зарубіжного досвіду ефективної взаємодії трьох учасників (держави, бізнесу, науки) та можливістю використання його успішних прикладів в Україні.

Бібліографія

1. Чичкало-Кондрацька І. Б. Інноваційний розвиток регіональних науково-виробничих систем: монографія. Полтава: Полтав. літератор, 2011. 392 с.
2. Щодо пріоритетних напрямів державної підтримки розвитку нових моделей організації виробничої та інноваційної діяльності у промисловості України. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/prioritetni-napryamki-derzhavnoi-pidtrimki-rozvitku-novikh-modeley>.

3. The Global Competitiveness Report 2019. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.
4. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf>.
5. The Global Innovation Index. <http://www.globalinnovationindex.org>.
6. Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-01-22/germany-nearly-catches-korea-as-innovation-champ-u-s-rebounds>.
7. European Innovation Scoreboard 2017. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/24829>.
8. European Innovation Scoreboard 2018. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30705>.
9. Readiness for the Future of Production Report 2018. http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf.
10. Наукова та науково-технічна діяльність в Україні у 2019 році: науково-аналітична доповідь. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2020/08/13/nadnaukaza2019-stisnuto.pdf>.
11. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
12. Амоша О. І. Інноваційний розвиток промислових підприємств у регіонах: проблеми та перспективи. Економіка України. 2017. № 3. С. 20-34.
13. Бубенко П. Т., Гусев В. А. Продовжуємо заговорювати інноваційний розвиток. Економіка України. 2016. № 7. С. 82-92.
14. Власенко О. Еволюція інноваційної політики та інноваційних процесів в умовах переходу традиційної економіки до економіки знань. Актуальні проблеми державного управління. 2013. Вип. 2. С. 3-6.
15. Геєць В. М. Інституційна обумовленість інноваційних процесів у промисловому розвитку України. Економіка України. 2014. № 12. С. 4-19.
16. Даций О. І. Державне регулювання інноваційної діяльності в Україні. Економіка АПК. 2004. №3. С. 18-22.
17. Коваленко О. В., Чуприна Н. Ю. Характеристика сучасного стану інноваційного розвитку вітчизняних підприємств. Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2018. Вип. 5. С. 103-107.
18. Сичевський М. П., Коваленко О. В. Чинники інноваційної конкурентоспроможності харчової промисловості в контексті глобалізації. Економіка АПК. 2016. №11. С. 60-67.
19. Чабан В. Г. Інвестиційне забезпечення інноваційного розвитку підприємств аграрного сектору. Економічний вісник університету. 2018. Вип. 37(1). С. 139-143.
20. Шкарлет С. М., Ільчук В. П. Інноваційний розвиток підприємства: навч. посіб. Чернігів: Черніг. нац. технол. ун-т, 2015. 307 с.

References

1. Chychkalo-Kondratska I. (2011). Innovatsiyni rozvytok rehionalnykh naukovovyrobnych system: monohrafiia [Innovative development of regional research and production systems: monograph]. Poltava: Poltava writer. 392 p. [Ukrainian].
2. Regarding the priority areas of state support for the development of new models of organization of production and innovation activities in the industry of Ukraine. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/prioritetni-napryamki-derzhavnoi-pidtrimki-rozvitku-novikh-modeley>.
3. The Global Competitiveness Report 2019. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf.

4. Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій в Україні у 2018 році: аналітична довідка. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2019/07/03/stan-innov-diyaln-2018f.pdf>.
5. The Global Innovation Index. <http://www.globalinnovationindex.org>.
6. Bloomberg. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2019-01-22/germany-nearly-catches-korea-as-innovation-champ-u-s-rebounds>.
7. European Innovation Scoreboard 2017. <http://ec.europa.eu/DocsRoom/documents/24829>.
8. European Innovation Scoreboard 2018. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/30705>.
9. Readiness for the Future of Production Report 2018. http://www3.weforum.org/docs/FOP_Readiness_Report_2018.pdf.
10. Scientific and scientific-technical activity in Ukraine in 2019: scientific-analytical report. <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nauka/informatsiyno-analitychni/2020/08/13/nad naukaza2019-stisnuto.pdf>.
11. Strategy for the development of innovation in the period up to 2030. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>.
12. Amosha O. (2017). Innovatsiyni rozvytok promyslovykh pidpriemstv u rehionakh: problemy ta perspektyvy [Innovative development of industrial enterprises in the regions: problems and prospects]. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*. № 3. P. 20-34.
13. Bubenko P., Husiev V. (2016). Prodovzhuemo zahovoriuvaty innovatsiyni rozvytok [We continue to talk about innovative development]. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*. № 7. P. 82-92. [Ukrainian].
14. Vlasenko O. (2013). Evoliutsiia innovatsiinoi polityky ta innovatsiinykh protsesiv v umovakh perekhodu tradytsiinoi ekonomiky do ekonomiky znan [Evolution of innovation policy and innovation processes in the conditions of transition of traditional economy to knowledge economy]. *Aktualni problemy derzhavnoho upravlinnia [Actual problems of public administration]*. Num. 2. P. 3-6. [Ukrainian].
15. Heiets V. (2014). Instytutsiina obumovlenist innovatsiinykh protsesiv u promyslovomu rozvytku Ukrainy [Institutional conditionality of innovation processes in the industrial development of Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy [Economy of Ukraine]*. № 12. P. 4-19.
16. Datsii O. (2004). Derzhavne rehuliuvannia innovatsiinoi diialnosti v Ukraini [State regulation of innovation in Ukraine]. *Ekonomika APK [Economy of AIC]*. № 3. P. 18-22.
17. Kovalenko O., Chupryna N. (2018). Kharakterystyka suchasnoho stanu innovatsiinoho rozvytku vitchyznianskykh pidpriemstv [Characteristics of the current state of innovative development of domestic enterprises]. *Ekonomichnyi visnyk Zaporizkoi derzhavnoi inzhenernoi akademii [Economic Bulletin of the Zaporozhye State Engineering Academy]*. Num. 5. P. 103-107. [Ukrainian].
18. Sychevskyi M., Kovalenko O. (2016). Chynnyky innovatsiinoi konkurento-spromozhnosti kharchovoi promyslovosti v konteksti hlobalizatsii [Factors of innovative competitiveness of the food industry in the context of globalization]. *Ekonomika APK [Economy of AIC]*. № 11. P. 60-67. [Ukrainian].
19. Chaban V. (2018). Investytsiine zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku pidpriemstv aharnoho sektoru [Investment support of innovative development of enterprises of the agricultural sector]. *Ekonomichnyi visnyk universytetu [Economic Bulletin of the University]*. 37 (1). P. 139-143. [Ukrainian].
20. Shkarlet S., Ilchuk V. (2015). Innovatsiyni rozvytok pidpriemstva: navch. posib. [Innovative development of the enterprise: textbook]. Chernihiv: Chernih. nats. tekhnol. un-t. 307 p. [Ukrainian].